

POBUNA
MORNARA
U BOKI KOTORSKOJ
1918-2018

KOTOR, 2018

Izložba arhivskih dokumenata i muzejskih predmeta
Državni arhiv – Istorijski arhiv Kotor i Pomorski muzej Crne Gore Kotor

Pobuna mornara u Boki kotorskoj

1918 - 2018

Kotor, 11. februar 2018.

POBUNA

mornara

u Boki kotorskoj

1918-2018

U značajnije događaje iz pomorske prošlosti Boke kotorske spada pobuna mornara na austrougarskim ratnim brodovima, koja se odigrala u akvatoriju ovog zaliva pred kraj Prvog svjetskog rata, u februaru 1918. godine. Ove godine obilježavamo 100. godišnjicu tog događaja koji je ostavio značajan pečat na buduća politička i društvena dešavanja na širem području, kako tadašnje Austrougarske monarhije i buduće Kraljevine Jugoslavije, tako i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Pobuna mornara u Boki kotorskoj, ili

ustanak mornara, kako se drugačije ovaj događaj nazivao, je oduvijek bila zanimljiva tema za istoričare i ostala je do danas aktuelna za ponovno preispitivanje svih onih činjenica na osnovu kojih su napisana brojna istoriografska djela o ovoj pobuni. U tu svrhu se na izložbi iznose na vidjelo razni artefakti o ovom istorijskom događaju, odnosno izlaže se javnosti arhivski, muzejski i bibliotečki materijal, koji svjedoči o onome što se stvarno zbilo, ali otkriva nove podatke i informacije o ovom važnom događaju.

Boka kotorska je bila krajnja južna granica velike Austrougarske monarhije. U isto vrijeme bila je pomoćna i druga po značaju vojna luka Monarhije, poslije vojne luke u Puli.

Pobuna mornara u Boki kotorskoj počela je 1. februara 1918. godine. Ona je imala višestruki značaj, jer se nije širila isključivo na nacionalnoj osnovi, nego je zahvatila mornare svih narodnosti, pa je tako dobila i karakter širokog klasnog revolucionarnog pokreta. Kako je poznato, pobuna nije izbila spontano, nego je planirana i vođena od strane izvjesnog broja ljudi, pripadnika Austrougarske mornarice, koji su promišljeno ovo pripremali duže vrijeme i po planu, i uz propagandnu djelatnost su uticali na posadu Austrougarske mornaričke flote u namjeri da se organizuje pobuna. Takođe poznato je da se u Puli, glavnoj pomorskoj bazi Austrougarske monarhije na Jadranu, nalazio Narodni dom, osnovan 1905. godine, kao mjesto okupljanja svih slobodoumnih ljudi iz raznih djelova Monarhije, posebno pripadnika slovenskog življa. Oni su tu godinama pripremali plan za pobunu, odnosno za čin oslo-

bođenja od „tlačitelja“, što je i uslijedilo 1918. godine. U nizu takvih aktivnosti imamo primjer da su se krajem 1917. godine na admiralskom brodu „Sankt Georg“ distribuirale „ilegalne“ novine u kojima su anonimni autori tekstova pozivali mornare na slogu i zahtjevali odlučno istupanje svih potlačenih da što prije dignu i šire pobunu.

Sredinom januara 1918. godine donijeta je odluka da se mornari pozovu i organizuju za političke „demonstracije za mir“. Najveći dio tih organizovanih grupa mornara bili su pripadnici naroda sa teritorije buduće Jugoslavije, potom Česi, Slovaci, zatim Italijani, dok je manje bilo Njemaca, Mađara, kao i pripadnika drugih naroda. Dogovoreno je da demonstracije počnu 1. februara 1918. godine, na znak pucnja sa admiralnog broda „Sankt Georg“. Po ovom planu se i postupilo. Na ugovoreni znak mornari na svim brodovima su podigli crvene zastave i zauzeli su brodove koji su se u tom trenutku nalazili u Bokokotorskom zalivu. Ovdje je bila stacionirana Peta divizija Ratne mornarice Austro-Ugarske, tzv. Krstarička flota, koju su činili oklopnjača „Monarch“, oklopni krstaši „Sankt Georg“ i „Kaiser Karl VI“,

krstarice „Novara“, „Saida“, „Heligoland“ i „Kaiser Franz Joseph I“, te razarači „Balaton“, „Orjen“, „Tatra“, „Csepel“, „Warasdiner“, „Dinara“, „Scharfschutze“ i „Huszar“. Takođe, u Zalivu su se nalazile austrougarske torpiljarke, ukupno njih 18, kao i tri njemačke podmornice, te više pomoćnih brodova.

Na čelu pobune su bili: František (Franz) Raš, Anton Grabar, Dane Tadić, Leo Lelas, Krs- to Knežević, Mijo Vidak, Mate Ostojić, Rudolf Kreibach, Ivan Vnuk i Franc Galet, svi sa komandnog

Mornari na Kotorškoj rivi

broda „Sankt Georg“, dok je na čelu pobune mornara na brodu „Gea“ bio Mate Brničević. Topovskim plotunom je spriječeno isplavljanje razarača „Csepel“, a red su održavale naoružane patrole koje su kružile čamcima oko zatečenih brodova i na kopnu. Na komandnom brodu „Sankt Georg“ formiran je Komitet mornara, a članovi ovog tijela su bili ranije izabrani na sastanku u mjestu Kamenari, kada je bilo odlučeno da dan opšte pobune bude 1. februar, da se uhapsu oficiri i da se podnese pismeni zahtjev kontraadmiralu Hansu. Njihovi zahtjevi su bili sljedeći: prekid Prvog svjetskog rata separatnim mirom, poboljšanje ishrane i omogućavanje korišćenja redovnih odsustava.

Po dogovoru u podne 1. februara 1918. godine na brodovima „Sankt Georg“ i „Gea“ je oko šest hiljada mornara Austrougarske ratne flote uzelo komandu u svoje ruke na oko 40 brodova lociranih u Bokotorskom zalivu. Mornari su carske oficire, na čelu sa kontraadmiralom Aleksandrom Hansom, internirali su u brodskim kabinama.

Na brodovima su komiteti mornara rukovodili pobunom. Među vođama pobune bili su Franc Raš (Franz Rasch) iz Moravske, titularni mornarski vođa sa službom u Đenovićima, Anton Grabar iz Poreča, mornar prve klase sa službom na oklopnom krstašu „Sant Georg“, njegov kolega sa istog broda, mitraljezac-nišandžija I klase Jerko Šišgorić sa otoka Žirje kod Šibenika, te Mate Brničević iz dalmatinskog mjesta Krilo Jasenice, mitraljezac-nišandžija I klase na pomoćnom brodu-radionici „Gea“.

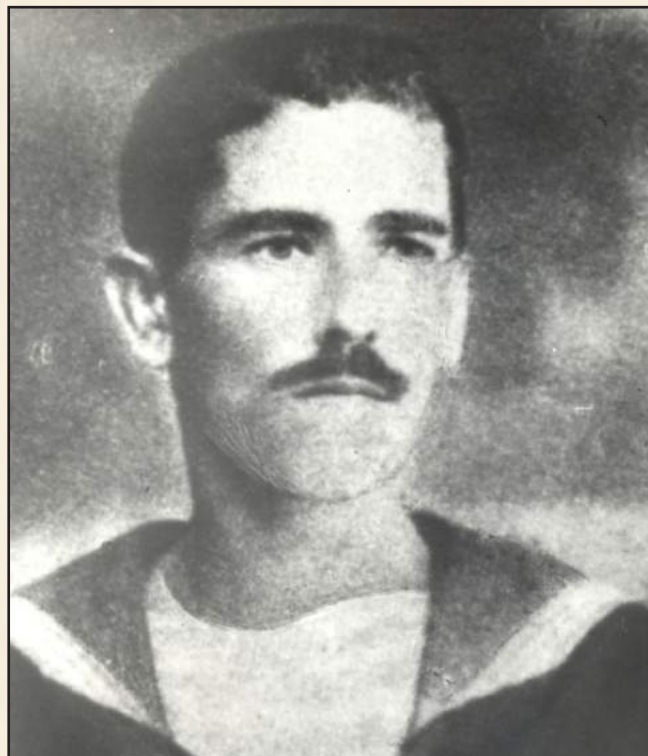
Ispred zgrade sadašnjeg Pomorskog muzeja

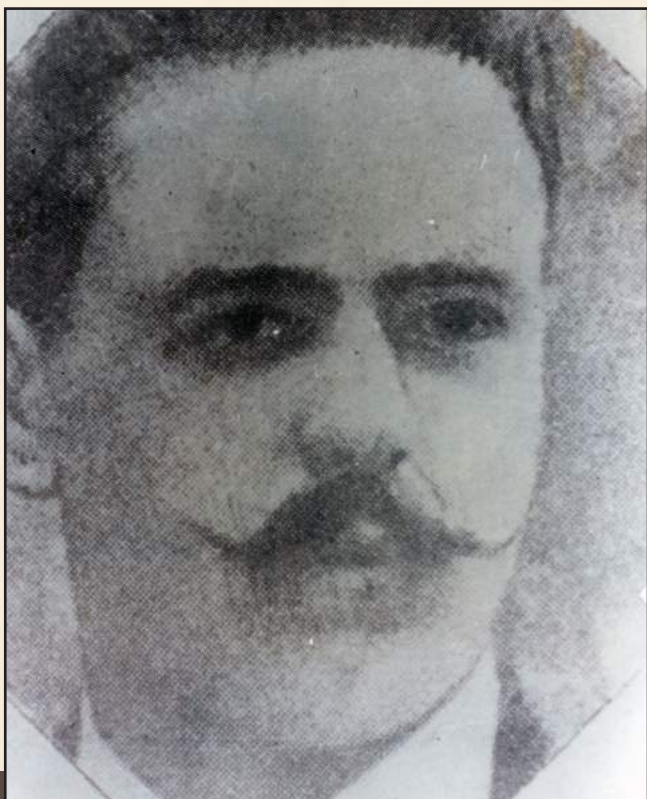
Osuđeni mornari

Mato Brničević

Jerko Šišgorić

Anton Grabar

František Raš

U znak podrške mornarima, radnici tivatskog Arsenala istakli su crvene zastave na zgradama tog vojnog brodogradilišta, a pobunili su se i radnici u podmorničkoj bazi u Đenovićima. Raš je nakon početka pobune čamcem stigao na „Sankt George“ i admiralu Aleksandru Hansu poručio: „Vlast je u našim rukama“.

Ipak, po svjedočenju savremenika i nekih od učesnika pobune, od samog početka je bilo jasno da se protest neće proširiti dalje izvan Boke kotorske. Tako je i bilo. Pobuna nije buknuła u Puli, gdje se nalazila glavna flota, ni u Šibeniku, gdje se nalazila baza Ratne mornarice, ni u Prekljanu, skloništu brodova Trgovačke mornarice, uprkos tome što se na brodovima u Puli i u Šibeniku nalazilo mnogo više mornara Slovena, nego u Boki kotorskoj. U Boki su najbrži brodovi bili u rukama Njemaca, Austrijanaca, Mađara i Italijana. Do danas je ostala diskutabilna uloga Antona Sesana kao glavnog podstrekača pobune mornara. Tako, zbog niza propusta u organizaciji, uglavnom od strane glavnih organizatora, pobuna je ugušena već 3. februara 1918. godine, dolaskom u Boku vlastima lojalne Treće divizije bojnih brodova iz Pule, koji su zatvorili ulaz u Boku kotorsku. Rano ujutro tog dana uplovio je sastav od 3 bojna broda, 4 razarača i 8 torpiljarki, što je omogućilo da carski oficiri preuzmu vlast na brodovima prethodno zaposjednutim od strane pobunjenika.

Vlasti su odmah pohapsile oko 1200 pobunjenika, a pred Redovnim vojnim sudom optuženo je 386 mornara i podoficira. Od toga je 48% bilo južnoslovenskog porijekla, 20% italijanskog, 13% Čeha i Slovaka, 10% Njemaca, te oko 8% Mađara, a ostali su bili Poljaci, Rumuni i Ukrajinci.

Pred Prijeki ratni sud u Kotoru izvedeno je 98 uhapšenih, među njima i već pomenuti mornari Raš, Šišgorić, Grabar i Brničević. Njih četvorica su pred Prijekim vojnim sudom u Kotoru proglašeni krivim što su, kako se navodi u presudi,

„dana 1. februara 1918. godine prilikom dogovora većeg dijela Carske i Kraljevske Ratne mornarice koja se nalazila u Kotorskom zalivu i zatim nastalog masovnog udruživanja oružanih mornara na brodovima V divizije, Flotine krstarice i brodova potčinjenih Komandi ratne luke, upotrebom nasilnih sredstava, dotjerali tako daleko da se je ukazala potreba primjene protusile u cilju uspostavljanja reda i poslušnosti, pa su doista morale priskočiti suvozemne i pomorske borbene snage, pri čemu optuženi nisu odustali od učešća u zločinu niti u času kada je protusila bila već u pripravnosti“.

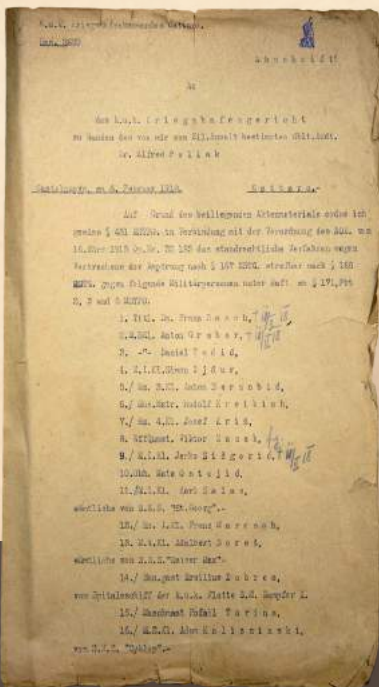
Ostalo je zabilježeno da je suđenje optuženima proteklo u nizu nepravilnosti i nezakonitih procedura. Optužene je dobrovoljno branio advokat, inače civilno lice, dr Aleksandar Mitrović. U svojoj nemoći da se makar izbori za ukidanje presude o izvršenju smrtne kazne nad četvoricom mornara, dr Mitrović se telegramom obratio caru i kralju Monarhije, Karlu I. U ovoj svojoj molbi on je ukazao na čitav niz nezakonitosti u vođenju sudskog postupka, kao na primjer da je tokom trodnevnog pretresa protiv četrdesetorice optuženih saslušano oko osamdeset svjedoka optužbe, a niti jedan svjedok odbrane. Potom, da je od oko 600 optuženih nasumice odabrano 40 mornara koje je Sud teretio optužnicom, uprkos činjenici da je nekoliko svjedoka (zapovjednici brodova) izjavilo da među tim optuženima nema niti jednog organizatora pobune. Takođe, dr Mitrović je naveo da su braniocima bila nametnuta velika ograničenja, od prekratkog vremena za razgovor sa optuženima do poništavanja prava odbrani da postavlja pitanja.

U tom haosu rano ujutro 11. februara 1918. godine oduzeti su životi četvorici mornara. Rezervni vojni kapelan don Niko Luković dobio je zadatak od biskupa Frana Učelinija (Uccellinia) da duhovno pripremi osuđenike za smrt. Sa njima je bio u zatvoru 11. februara od 5 do 7 sati ujutro i pratio ih je do mjesta izvršenja presude. Pozna-

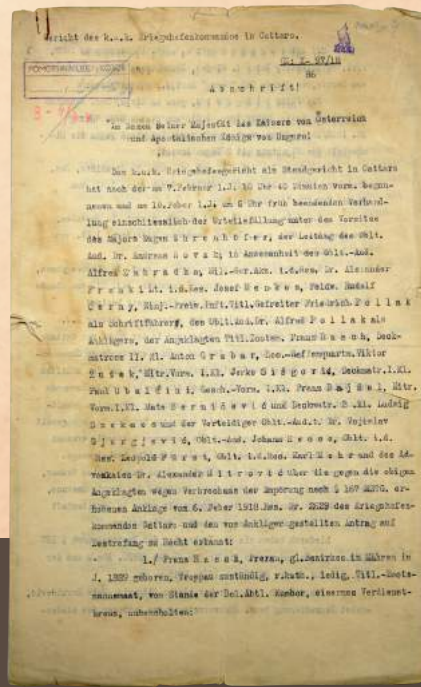
ti intelektualac i sveštenik don Niko Luković sa gorčinom se uvijek prisjećao tog nemilog događaja, s obzirom da je sa pogubljenim mornarima proveo zadnje trenutke njihovih života. Po njegovom svjedočenju tog kobnog dana, 11. februara u 7 sati, u malom kotorskom naselju Škaljari, izvršeno je strijeljanje mornara od strane voda od osam mađarskih vojnika i pod komandom jednog kapetana Mađara. Osuđenik Šišgorić gledajući u vojnike koji treba da ga strijeljaju, doviknuo im je: „Zar vi, vojnici, za čiji smo se bolji život borili hoćete da nas strijeljate“. Jedan od vojnika koji je trebalo da puca onesvijestio se, ali odmah je izdato naređenje da ga zamjeni drugi vojnik. Na prvi i drugi znak nije izvršeno strijeljanje, tek na treći kada je Raš uzviknuo: „Vi

pućate u pravdu, živjela sloboda“.

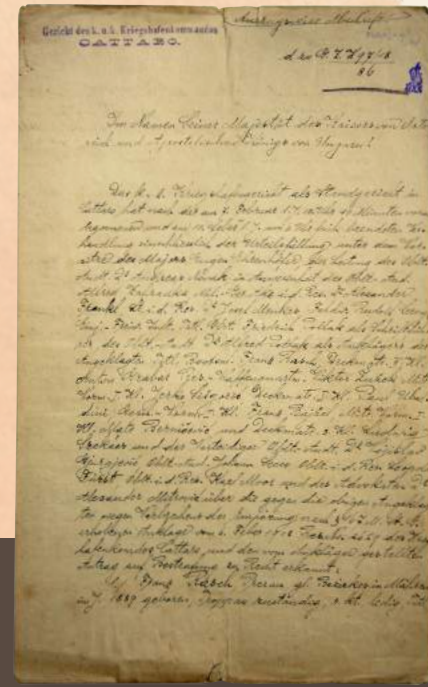
Priruđujući ovu izložbu pokušali smo da preko sačuvane arhivske građe i muzejskih predmeta rekonstruišemo dio događanja i atmosfere u tim zadnjim danima Prvog svjetskog rata u zalivu Boke kotorske, a u svijetlu događaja pobune na brodovima Austrougarske mornarice. Izložbu smo koncipirali na način da se u prvih nekoliko segmenata-cjelina hronološki prorate događanja neposredno nakon pobune mornara (uglavnom spisi iz sudskih procesa), a dalje da se kroz drugu vrstu dokumenta i muzejskih predmeta sagledaju odjeci ovog događaja u širem kontekstu i uz međunarodnu dimenziju koju je pobuna mornara nesporno od samog početka imala. Četiri prve cjeline izabranih i

Dana 6. februara 1918. godine Komandant ratne luke Kotor, general Gussek, naređuje Sudu ratne luke da se četrdeset pobunjenika, poimenično navedenih u dokumentu, stavi pred Prijeljni vojni sud, (Res. 2629);

Dana 10. februar 1918. godine Presuda Prijekog suda u Kotoru (K - 97/18) prema kojoj su osuđena šestorica optuženih mornara, od kojih četvorica na smrt, i to: Franc Raš, Mate Brinčević, Ivan Šišgorić i Anton Grabar.

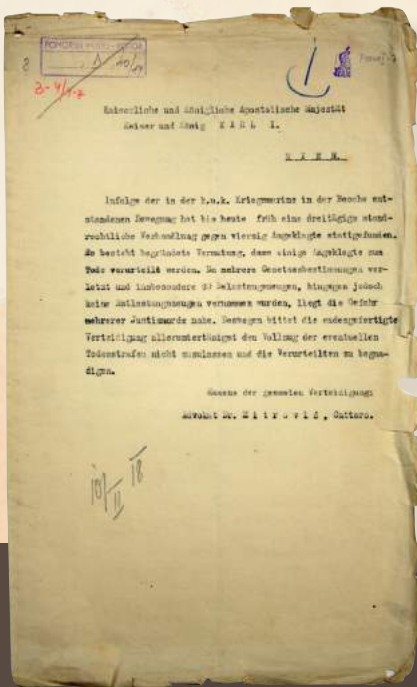

Kotor, 29. april 1918. god. Ovjereni prepis presude pobunjenim mornarima. Ovjeru je izvršio Sud zapovjedništva ratne luke u Kotoru.

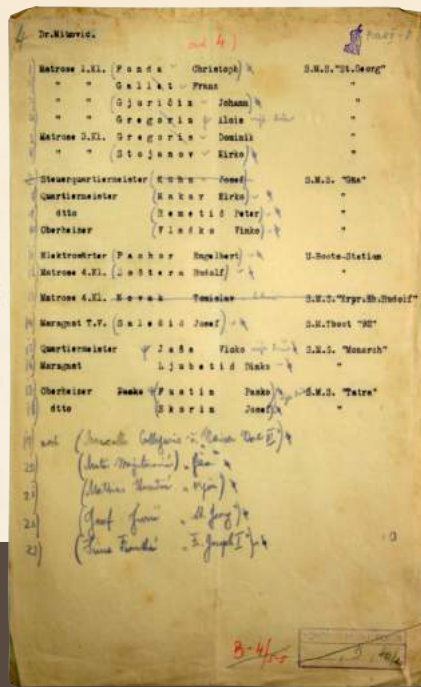
obrađenih arhivskih spisa ove postavke se odnose na Prvi sudski proces koji se vodio pred Prijekim vojnim sudom u Kotoru neposredno nakon suzbijanja pobune i koji se završio kobno za optuženu četvoricu pobunjenih mornara donošenjem presude o izvršenju smrtne kazne strijeljanjem. Potom slijede arhivski spisi iz Drugog sudskog procesa koji se vodio pred Redovnim vojnim sudom u Kotoru protiv preostalih optuženih pobunjenika, uz spise iz procesa protiv saučesnika pobune i uz dokumentovane podatke o mornarima zatvorenicima. Ostale četiri cjeline obuhvataju arhivska dokumenta, rukopisna i štampana, koja svjedoče o sjećanjima učesnika i savremenika pobune mornara u Boki kotorskoj, potom novinske članke, feljtone i slično, koji su pisani o

ovom važnom događaju u proteklim godinama, kao i dokumentaciju o raznim obilježavanjima jubileja pobune, foto-dokumentaciju i muzejske eksponate.

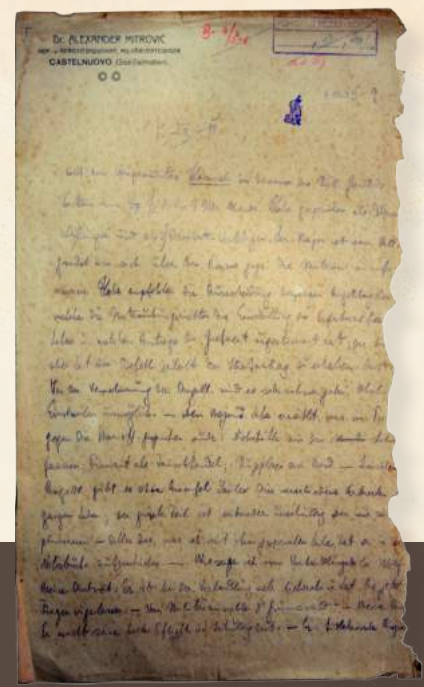
Iako se informacije i podaci o pobuni mornara u Boki mogu naći u raznim arhivskim fondovima i zbirkama pohranjenim u Istorijskom arhivu Kotor, za izložbu smo najviše koristili spise iz arhivske zbirke koja nosi naziv „Pobuna mornara u Boki kotorskoj 1918. godina“ (POMO, 1917-1973. god.), kao i određeni broj dokumenata iz Ličnog arhivskog fonda Hinko Bartulović (POHIN) i Arhivske zbirke fotografija (FOT). Arhivsku zbirku POMO čine u najvećem dijelu spisi iz privatnog arhiva advokata dr Aleksandra Mitrovića iz Herceg-Novog, koji je bio dobrovoljni branitelj, kao

Telegram koji je advokat dr Mitrović uputio caru i kralju Karlu I, otkucan na pisačoj mašini.

Popis optuženika koje je u Drugom sudskom procesu pred Redovnim vojnim sudom Kotor zastupao advokat dr Mitrović.

Herceg-Nowi, 13. oktobra 1918. godine. Bilješka dr Mitrovića o posjeti sudskom majoru Hannellu, kome je saopštio razloge zbog kojih je došlo do pobune, opisao prilike u Ratnoj mornarici i o držanju sudija tokom procesa.

civilno lice, u sudskom procesu koji je vodila Austro-ugarska monarhija protiv pobunjenih mornara pred Prijekim vojnim sudom u Kotoru. Takođe, bio je organizator odbrane i prvi branilac u Drugom sudskom procesu koji se vodio pred Redovnim vojnim sudom u Kotoru protiv ostalih optuženih mornara. Uz spise iz lične ostavštine advokata Mitrovića, koje su njegovi nasljednici iz Zagreba prodali 1958. godine Pomorskom muzeju Crne Gore u Kotoru (naknadno, 1987. god. arhivska građa je predata Istorijskom arhivu Kotor), arhivska zbirka POMO obuhvata i arhivsku građu, poklon kapetana Josipa Apolonija iz 1978. god. Kotorskom arhivu, kao i određeni broj dokumenata koje je imalac Savo Đurović 1952. god. poklonio Pomorskom muzeju.

Zbog šireg istorijskog i uopšte društveno-političkog značaja koji je ovaj događaj imao već od 1919. godine u novoosnovanoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca, a potom i Kraljevini Jugoslaviji, i potom Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, javljali su se razni pojedinci, uglavnom učesnici i/ili savremenici pobune mornara, koji su

pričali svoja sjećanja o ovom događaju bilo kustosima Pomorskog muzeja Kotor ili novinarima i istoričarima koji su se bavili ovom temom. Ta memorijska arhivska građa je takođe našla mjesto na ovoj izložbi (V cjelina).

Kako bismo podsjetili koliku je važnost ovaj događaj imao tokom godina u proteklom stoljeću, izdvojili smo i dio sačuvanih članaka i feljona, koji su obično prigodom obilježavanje godišnjice pobune mornara objavljivani u glasilima u raznim državama. Na izložbi je prikazan samo manji dio od brojnih objavljenih publicističkih i historiografskih radova o ovom događaju.

Što se tiče sačuvanog arhivskog materijala o raznim manifestacijama koje su se tokom prethodnog stoljeća organizovale u znak sjećanja na ovaj događaj, prikazali smo manji broj plakata, programa i fotografija iz najranijih godina obilježavanja ovog jubileja (VII cjelina).

Uz arhivska dokumenta, vrijedni muzejski eksponati iz bogate kolekcije Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor, upotpunjuju postavku dajući joj vizuelizaciju, odnosno čineći opipljivom istori-

Fotografije sa raznih proslava jubileja pobune mornara

jsku priču o ovom značajnom događaju (VIII cjelina). Izloženih četrnaest muzejskih eksponata i fotografije vjerodostojno svjedoče o događaju i vraćaju nas u taj turbulentni period bokeljske istorije, u vrijeme od prije 100 godina.

Kako smo ranije zapisali, a povodom slične izložbe kojom su Istorijski arhiv Kotor i Pomorski muzej Kotor obilježili 80 godina od pobune mornara u Boki (1998. god.), svjedočanstva o ovom važnom događaju se nalaze i u drugim arhivskim fondovima i zbirkama kako u Crnoj Gori, posebno Kotorskom arhivu, tako i u drugim državama. Slična je situacija i sa muzejskom kolekcijom. U tom smislu ova izložba može biti podsticajna da se kroz zajedničke projekte sa drugim evropskim državama, posebno Austrijom, Italijom, Mađarskom, Češkom, Hrvatskom, Slovenijom, Srbijom, Poljskom, Ukrajinom, i dr., istraže, obrade i prezentuju javnosti podaci o ovom istorijskom događaju, posebno oni koji su još uvijek neotkriveni i nepoznati javnosti.

Izložbom smo namjeravali da damo svoj skroman doprinos obilježavanju značajnog jubileja

povodom 100 godina od pobune mornara u Boki Kotorskoj. Ova pobuna u Austrougarskoj floti stacioniranoj u Boki, imala je veliki odjek u brojnim zemaljama i izvršila je znatan uticaj na politička i uopšte društvena dešavanja u njima. Pobuna mornara, kao događaj međunarodnog karaktera, označio je simbolično kraj Prvog svjetskog rata, raskid sa kolonijalizmom i nagovjestio je snažniju borbu narodnih masa za uspostavljanje socijalne pravde, kao i za raskid sa imperijalizmom. Kao takav ovaj istorijski događaj je bio i ostao je ponos ne samo prostora Boke Kotorske, već i čitavog Jadranskog mora, ali i drugih država koje su dijelile iste ideale. Pobuna mornara u Boki kotorskoj, između ostalog, bila je uporišna tačka i zvijezda vodilja antifašističkim snagama sa područja stare Jugoslavije, koje su se dvadesetak godina kasnije u Drugom svjetskom ratu sukobile sa Hitlerovom Njemačkom i Musolinijevom Italijom.

Autorke postavke i tekstova,

mr Mileva Pejaković-Vujošević, muzejska savjetnica, i Snežana Pejović, arhivistkinja, načelnica Odsjeka Istorijski arhiv Kotor

UZ 50-GODISNJICU POBUNE MORNARA

PROGLAS CENTRALNOG KOMITETA BOKE KOTORSKE

Pobuna mornara... (Introductory text for the proclamation)

... (Continuation of introductory text)

... (Continuation of introductory text)

... (Continuation of introductory text)

... (Main body of the proclamation, paragraph 1)

... (Main body of the proclamation, paragraph 2)

... (Main body of the proclamation, paragraph 3)

... (Main body of the proclamation, paragraph 4)

... (Main body of the proclamation, paragraph 5)

... (Main body of the proclamation, paragraph 6)

... (Main body of the proclamation, paragraph 7)

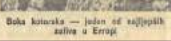
... (Main body of the proclamation, paragraph 8)

... (Main body of the proclamation, paragraph 9)

... (Main body of the proclamation, paragraph 10)

... (Main body of the proclamation, paragraph 11)

... (Main body of the proclamation, paragraph 12)

Boka kotorska — jedan od najvažnijih zbirki u Kruju.

IBRO IVO VARTAGLIA — SPLIT

... (Article text about Ibro Ivo Vartaglia)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

IZ OBLASTI

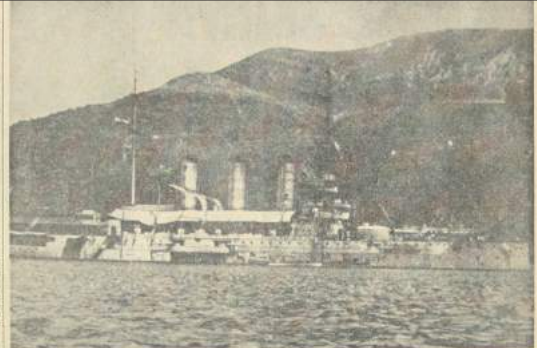
... (Local news article)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

IZ OBLASTI

... (Local news article)

ST. FIDRIG — Lađa upora. Foto: atih Deča

MESTO: "HURA, HURA" — "KRAJ, KRAJ"

Delež Slovincer u revolucionarnem gibanju

Letos je minulo 55 let od legendarnega upora mornarjev v Boki Kotorski od 1. do 3. februaria 1918, ki predstavlja najpomembnejšo revoluciono okolico leta 1918 v obzorjih silah te...

Kdo je streljal?

Strelje je bil splošno znano, da so streljali iz puške. Zanimivo je, da se je v tistem času v Boki Kotorski pojavila puška, ki je bila...

Novi podatki

Prvi podatki iz leta 1918 so bili zelo zanimivi. V tistem času so bili v Boki Kotorski...

SKI OKTET V MARIBORU osvaja posol

Naši poslanci nosijo poročila... (Article about ski team and parliament)

Zlatarija Ant. Radčić Split

... (Advertisement for Zlatarija Ant. Radčić)

Virgil Kurbel
Mornarska Internacionala
POBUNA MORNARA U BOKI 1918 - VJERNO DOKUMENTIMA

Šibenska uvertira

1. Jednoga dana prije nego što se u Šibeniku pojavila revolucionarna mornarska internacionala, jedan je dopisnik u Šibeniku napisao sljedeću pjesmu: "Mornarska internacionala..."

2. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

3. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

4. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

5. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

6. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

7. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

8. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

9. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

10. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

3-4/6-11

NARODNI UNIVERZITET - KOTOR

PRIGODOM PROSLAVE četrdesetogodišnjice MORNARSKÉ POBUNE U BOKI KOTORSKOJ

ODRŽAĆE PRIGODNO Predavanje

Predavanje

u četvrtak 6. II. o.g. u Narodnom pozorištu

Predavač: Don NIKO LUKOVIĆ

POČETAK U 19.³⁰ SATI PRISTUP BESPLATAN

Ovim se ujedno obavještava građanstvo da ovim Narodni univerzitet počinje svoja predavanja koja će se održavati u Narodnom pozorištu SVAKOG ČETVRTKA.

Uprava Narodnog univerziteta - Kotor

JUBILEJ U SREZU — 14. VELJAČE 1966.

PEDESET GODINA OD USTANKA MORNARA U

RAZAZŠIEN „SLUČAJ SEKAC“

NAJZAD JE SIGURNO jedan od historičara našeg mornarstva...
1. U Šibeniku je bio poznat i jedan dopisnik koji je napisao pjesmu: "Mornarska internacionala..."

I. Buljan: Pedesetogodišnjica pobune mornara u Boki kotorskoj (9)

Osipanje ustanka i njegov kraj

1. Kontraadmiral Hansa je na kraju svoga razgovora pozvao delegata da saopće momčadi svoje zahtjeve i njegov odgovor posadama da skinu crvene zastave. Međutim, mornari su kad im je sve to bilo saopćeno odbili da skinu crvene zastave. I ne samo to, protiv priznanja kontraadmirala Hansa nekadje oko podne 2. veljače svi su brodovi ratne flote u Boki kotorskoj imali izvijesene crvene zastave na prednjem jarkulu i na pramcunom zastavnom štandu. To su se svi dočuvale ušle, da su se sve jedinice bez iznimke priključile ustanku.

2. Učestvajući pomanjkanj ustaničkih sila u svojim redovima, komitet mornara je odlučio da zatraži pomoć i pomoć pojedine osobe iz mlađih oficirskih kadrova. Na prijedlog Františka Raša komitet je odlučio da to bude rezervni zastavnik, inače kadet trgovачke mornarice, Antun Sesan s otopla Lopuda kod Dubrovnika. On je bio na službi u hidroavionskoj stanici u Kamboru. Raš ga je dobro poznao, a posebno njegovu patriotsku antiaustrijsku raspoloženje. Tako je na prijedlog Raše zastavnik Sesan 2. veljače oko 13 sati preuzeo komandu broda «Sanki Georg» i po mišljenju komiteta njemu je trebalo biti povjerenja i vojna komanda ustaničkih snaga. Sam kontraadmiral Hansa u ovom izvješću navodi da se po Sesanovu dostuku na «Sanki Georg» ustanička «vidljivo okrenula u napore i da je Sesan odmah stao okupljati momčadi, držeći im raspljivje govore «na hrvat-skom i talijanskom jeziku».

3. Nema sumnje da su i vladine snage, a i štab kontraadmirala Hansa nastojali izbjeci bombardiranje ustaničkih brodova. Iako flota ipak ne bi pretrpjela gubitke, a sigurno su se nadali da će otupjeti i ostrica poštenjstva. Tako je na traženje zapovjednika ratne luke general Sarkotić odobrio da se ultimativno predaju do 15.30 sati, ali pod uvjetom da ustanici «ni na kopnu, ni na moru, ne smiju poduzeti nikakvu agresivnu akciju ili pokret brodova».

4. Kad je 2. veljače oko 14 sati oklopnjaca «Erzherzog Rudolf», inače potpuno odana u službama, isplivala iz luke Rose, da bi se po nalogu komiteta usudila ispred Baotica, iz jedne utvrde je na nju otvorena vatra, koja je pricijnila na brodu znatnu štetu, a od koje je vatru poginuo jedan mornar, a drugi je bio smrtno ranjen. Zapanjeno, međutim, činjenica da na ovu vatra nije odgovorio ni pogoditi brod, kao ni ostali brodovi. Ovo je svakako bila značajna prekretnica ustanka, jer je služaj djelovao negativno na raspoloženje mornara, čija je borbenost time počela opadati.

5. Okolnosti pomotnju nastalu bombardiranjem oklopnjaca «Erzherzog Rudolf», krstarica «Novara» je lukavo pod ervenom zastavom krenula prema Verigama. Tamo je sklopila crvenu zastavu i dostala u njemačkim podmornicama počela dogovor na koji će način ugušiti pobunu. Tješnac Verige, koji spaja unutrašnji dio s vanjskim dijelom Boko-kotorskog zaljeva, bio je sad pod kontrolom «Novara» i njemačkih podmornica. Krstaricu «Novara» ubrzo je siljela i krstarica «Helgoland», koja je također prevarno pod crvenom zastavom stigla u Verige. Ovim je svaki eventualni pokušaj ustaničkih brodova da se povuku u unutrašnji dio zaljeva bio odužen.

6. Znajući situaciju među ustanicima, zapovjedništvo ratne luke uputilo je depešu kontraadmiralu Hansi i komitetu mornara, u kojoj je saopćavalo da neće olavati vatra na pobunjeničke brodove ako oni ostaju usidreni. Komitet mornara je tom zahtjevu udovoljio i o tome je obavijestio zapovjedništvo ratne luke.

7. Vidjevši kako se ustank otopio i očekujući njegov kraj, komitet mornara obratio se depešama na opozicione narodne zastupnike u Beču i Budimpešti. U Beču je poslana depeša vodi Socijaldemokratske stranke dru Viktoru Adleru, a u Budimpeštu lideru opozicije M. Karolyu. U depešama komitet javlja o pobuni mornara, nabraja njezine glavne ciljeve i traži da u Boku dođu delegati parlamenta. Obje su depeše stigle naslovnicama. Zanimljivo je da je Jugoslavenski poslanički klub u Carevinskom vijeću u Beču, odredio kao svog delegata dra Božu Vukotića.

(Nastavit će se)

KATALOŠKI PREGLED

I - Sudski proces pred Prijekim vojnim sudom nakon suzbijanja pobune mornara i izricanje smrtne presude četvorici optuženika (DACG IAK POMO I)

1. Dana 6. februara 1918. godine

Komandant ratne luke Kotor, general Gussek, naređuje Sudu ratne luke da se četrdeset pobunjenika, poimenično navedenih u dokumentu, stavi pred Prijeki vojni sud, (Res. 2629);

(njemački jezik, pisano na pisačoj mašini)

DACG IAK, POMO I – 1

2. Dana 7. februara 1918. godine (K 97/18)

Zapisnik o saopštenju okrivljenima da su stavljeni pred Prijeki sud. Neki od okrivljenih (Weibich, Križ, Salac, Veseli, Vilach) mole da advokat dr Aleksandar Mitrović bude njihov branilac, a ostali izbor branilaca prepuštaju Sudu;

(Dokument je rukopisna bilješka dr Mitrovića, pisan olovkom, na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO I – 11

3. Od 7. do 9. februara 1918. godine

Bilješke dr Mitrovića iz Zapisnika pretresa Prijekog suda tokom tri dana suđenja bez prisustva javnosti. Dokument je sa oznakom „povjerljivo“ (OK 97/18). Sadrži popis brodova;

(rukopis, pisano olovkom, na njemačkom jeziku.)

DACG IAK, POMO I – 15 i 15/5

4. Dana, 9. februara 1918. godine

Bilješke dr Mitrovića pisane u toku glavnog pretresa (iz Zapisnika pretresa);

(rukopis, pisano olovkom, na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO I -14 i 14/6

5. Herceg-Novi, 7/8. februar 1918. godine

Advokat dr Mitrović obavještava Sud ratne luke Kotor o smetnjama koje su mu pravili za odlazak na raspravu optuženim mornarima pred Prijekim sudom 7. i 8. februara 1918. godine. U sklopu ovog dokumenta nalazi se i telegram kojim je Sud ratne luke Kotor odredio advokata Mitrovića za branioca optuženih mornara, kao i obavještenje da mu je službeno odobreno da može da koristi kurirski brod;

(rukopis, dijelom original koji je pisan olovkom, a dijelom su kopije pisane preko indiga)

DACG IAK, POMO I – 19 do 19/3

6. Od 7. do 10. februara 1918. godine

Zapisnik sa rasprave Prijekog suda (K - 94/18) povodom optužbe protiv vodnika Franca Raša i 39 optuženih zbog zločina izazivanja pobune. Sadrži izjave svjedoka, branitelja i sudaca, generalije optuženih, njihovu odbranu, odluke i zaključak;

(pisano na pisačoj mašini, njemački jezik)

DACG IAK, POMO I – 2, I-2/4t, I-2/5; I-2/49t i 50

7. Dana 10. februara 1918. godine

Zaključak Prijekog suda (K - 94/18) da se ovaj sud ne smatra nadležnim za 18 optuženih i da se za 14 optuženika u zakonskom roku ne mogu pribaviti dokazi o krivici. Na spisku su ispisane (rukopisno) primjedbe advokata dr Aleksandra Mitrovića.

DACG IAK, POMO I – 3

8. Dana 10. februara 1918. godine

Presuda Prijekog suda u Kotoru (K - 97/18) prema kojoj su osuđena šestorica optuženih mornara, od kojih četvorica na smrt, i to: **Franc Raš, Mate Brinčević, Ivan Šišgorić i Anton Grabar**. Na presudi je konstatacija sudskog natporučnika Andreasa Novaka o njenom izvršenju;

(pisano na pisaćoj mašini, njemački jezik)

DACG IAK, POMO I - 4, I-4t, I-4/1, I-4/3t

9. Kotor, 29. aprila 1918. god.

Ovjereni prepis presude pobunjenim mornarima. Ovjeru je izvršio Sud zapovjedništva ratne luke u Kotoru;

(rukopis)

DACG IAK, POMO I - 4/a i 4/a tergo

10. Dana 10. februara 1918. god.

Koncept telegrama dr Mitrovića upućen caru i kralju Karlu I u kojem moli za pomilovanje osuđenih. Navodi da je pri trodnevnom suđenju četrdesetorici optuženih saslušano osamdeset svjedoka optužbe, a da nije pristupio nijedan svjedok odbrane. Naglašava da postoji opasnost da se optuženi osude na smrt i moli da se eventualne smrtno kazne ne dopuste i da se osuđeni pomiluju;

(dokument pisan olovkom sa pribilježkama na poleđini dokumenta, na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO I - 6

11. Telegram koji je advokat dr Mitrović uputio caru i kralju Karlu I, otkucan na pisaćoj mašini;

(njemački jezik)

DACG IAK, POMO I - 7

12. Dana 11. februara 1918. god.

Molba advokata dr Mitrovića koju je poslao caru Karlu I za pomilovanje osuđenih. U molbi se obrazlaže nezakonitost postupka Prijekog suda;

(pisano na pisaćoj mašini, njemački jezik)

DACG IAK, POMO I - 8

13. [bez datuma i mjesta]

Dvije pribilješke dr Mitrovića: kritika rada Prijekog suda, naročito u vezi sa velikom brzinom vođenja sudskog postupka. Predlaže saslušanje poručnika fregate Zyperer-a sa zahtjevom da se izjasni da li je tačno da je optuženi mornar Šišgorić pucao na njega;

(pisano na pisaćoj mašini, njemački jezik)

DACG IAK, POMO I - 12 i 12/1

14. Kotor, 14. februara 1918. godine

Zvanična pribilješka vojno-sudskog pukovnika Molote (K 92/18, br. dok. 50) po pitanju daljeg sudskog postupka protiv približno 500 okrivljenih, kao i telegramske odgovor da se u postupku Prijekog suda moraju poštovati zakonski rokovi;

(rukopis dr Mitrovića, pisano olovkom, na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO I - 13

15. Kotor, 15. marta 1918. godine

Predstavka petorice branitelja (Furst, Đurđević, Mitrović, Mohr i Secco) podnesena 10. marta 1918. godine (K - 97/18) Sudu ratne luke Kotor, u kojoj protestuju protiv nepravilnosti u vođenju sudskog postupka;

(pisano na pisaćoj mašini, njemački jezik)

DACG IAK, POMO I - 9

16. Dana 2. aprila 1918. godine

Odgovor Vrhovne komande Austro-ugarske vojske (Pers. 6777 I.R. 1918) u kojem Komanda potvrđuje da je

primila na znanje predstavku advokata dr Mitrovića podnesenu caru i kralju Karlu I po pitanju nedostataka tokom sudske rasprave protiv mornara od 7. do 9. februara 1918. godine;

(rukopis, njemački jezik)

DACG IAK, POMO I – 10

17. Bilješka advokata dr Mitrovića (zapisana na rastavljenoj koverti na kojoj je njegovo ime sa adresom u Bijeloj). Bilješka govori kako je admiral Njegovan 24. februara 1918. godine u formi naredbe izrazio zahvalnost i pohvalu pomorskim oficirima i zastavnicima za hrabro držanje prilikom „žalosnih događaja“. Osam dana nakon ovog zvaničnog izražavanja zahvalnosti admiral Njegovan je penzionisan, uz još 35 oficira;

(rukopis, pisano olovkom, na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO I – 16

18. Fotografija optuženih mornara, pobunjenika (sa zabilješkom na poledini fotografije).

DACG IAK, POMO I – 18

19. Letak izdat 1. marta 1918. godine u Rimu, od strane prebjeglih učesnika Pobune, sa pozivom na dezertiranje;

(češki jezik, prevedeno)

DACG IAK, POMO III – 4

II - Nastavak suđenja ostalim učesnicima pobune nakon Prvog sudskog procesa i izvršenja smrtne kazne. Pokretanje Druge optužnice pred Redovnim vojnim sudom u Kotoru (DACG IAK POMO II)

1. Kotor, 1. septembar 1918. godine

Kazneni postupak Suda komande ratne luke Kotor (K 97/18) protiv pripadnika Austrougarske ratne mornarice zbog zločina pobune, veleizdaje i narušavanju javnog poretka. Optuženi su poimenično navedeni. Pominju se inkriminisana djela, iznosi se dokazni materijal i predočavaju se odredbe zakona. Uz ovaj dokument je i prevod predloga vojnog tužioca (Sud C.k. Komande ratne luke, K 97/18);

(pisano na pisačkoj mašini, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 1 i 1/18

2. Sud komande ratne luke Kotor. Popis optuženih mornara, pobunjenika, po grupama i brodovima, sa programom suđenja. (K 97/18); Prepis dokumenta (sa signaturom POMO II – 4 i 4/14);

(štampa, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 2, 2/2, 2/2t i 2/7

3. Program suđenja.

DACG IAK, POMO II – 3, 3t, 3/1

4. Popis svjedoka (K 97/18);

(pisano na pisačkoj mašini, uz dopunu rukopisom, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 6

5. Popis branilaca, zapisao advokat dr Mitrović;

(rukopis, pisano olovkom, na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 7

6. Popis optuženika koje je u odbrani zastupao advokat dr Mitrović;

(pisano na pisačkoj mašini i dopunjeno rukopisom)

DACG IAK, POMO II – 8

7. Dana 10. oktobra 1918. god.

Legitimacija koja je advokatu dr Mitroviću izdata od strane Suda ratne luke i tvrđave Kotor za razgovor sa branjenicima na brodu "Carolina";

(njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 10

8. Pribilješke advokata dr Mitrovića o saslušanju optuženih u periodu od 18. septembra do 4. oktobra 1918. godine;

(rukopis, pisano olovkom, na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 11

9. Dana 8. oktobra 1918. god.

Bilješka advokata dr Mitrovića o saslušanju optuženika Pahora (*Pachora*), kao i svjedoka koji su se izjasnili o njegovoj krivici. Na dokumentu je zalijepljena fotografija nekih vojnih i civilnih lica;

(rukopis, pisano olovkom, na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 12 i II – 13

10. Zapis advokata dr Mitrovića o saslušanju optuženika Kaligarisa (*Calligaris*) i svjedoka koji su svjedočili o njegovoj krivici;

(rukopis, pisano olovkom, na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 14

11. Herceg-Novi, 13. oktobra 1918. god.

Bilješka dr Mitrovića o posjeti sudskom majoru Hannelu, kome je saopštio razloge zbog kojih je došlo do pobune, opisao je prilike u Ratnoj mornarici i govorio mu je o držanju sudija tokom procesa;

(rukopis dr Mitrovića, na njemačkom jeziku.)

DACG IAK, POMO II – 9

12. Dana 2. februara 1918. godine

Poručnik bojnog broda Hartmann šalje privatno pismo gospođi Morin u Baošićima u kojem govori o pobuni mornara;

(pisano olovkom, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 15

13. Poručnik bojnog broda Budisavljević sa broda "Kaiser Karl" šalje privatno pismo gospođi Salcher u Kumbor po mornaru Kaligarisu;

(pisano mastilom, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 16

14. Kotor, 13. juli 1918. godine

Sud Ratne luke Kotor je primio dopise advokata dr Aleksandra Mitrovića koje je on slao u razdoblju od 3. juna do 24. juna 1918. godine Vrhovnom vojnom sudu u Beč, Komandi ratne luke, i drugim organima.

(Koncepti);

(rukopis, pisano olovkom sa dva koncepta pisanih na pisaćoj mašini, na njemačkom jeziku.)

DACG IAK, POMO II – 20

15. Dana 30. juli 1918. godine

Molba advokata dr Mitrovića upućena C.K. Vrhovnoj komandi vojske po pitanju zahtjeva za obustavu sudskog procesa protiv optuženih mornara, što je advokat Mitrović tražio i u molbi upućenoj caru Karlu I. U prilogu su koncepti pisama upućenih sljedećim licima i institucijama: C.K. Ministarstvu rata u Beču, grofu Attems u Zadar, dr F. Klein-u u Beč, dr Bugatto-u u Beč, dr Josipu Smodlaku u Beč, Zemaljskom odboru u Zadar i Jugoslovenskom klubu u Beču;

(pisano na pisačoj mašini i olovkom, njemački i srpsko-hrvatski jezik)

DACG IAK, POMO II – 21, 21/3, 21/7-10

16. Dana 16. avgusta i 31. avgusta 1918. godine

Predlog dr Mitrovića predat Sudu Komande ratne luke Kotor za ukidanje istražnog zatvora za četrnaestoricu njegovih branjenika i odgovor Suda Zapovjedništva ratne luke Kotor da se odbija zahtjev zbog opasnosti od bjekstva optuženih. (K 97/18);

(njemački jezik)

DACG IAK, POMO II, 23, 23/2, 23/3

17. Dana 17. avgusta 1918. godine

Telegram advokata dr Mitrovića u kojem čestita rođendan caru Karlu I i podsjeća ga da su mornari demonstrirali zbog slabe hrane i lošeg postupanja sa njima. Mitrović dodaje da je uvjeren u njihovu nedužnost i da se nada da će biti uslišena njegova molba za obustavom sudskog procesa;

(njemački jezik)

DACG IAK, POMO II, 24/5

18. Dana 6. avgust 1918. godine

Žalba dr Mitrovića upućena C.K. Armijskoj i višoj komandi protiv postupanja Suda C.K. Komande ratne luke Kotor u procesu protiv optuženih mornara, pobunjenika. Prepis svoje žalbe advokat dr Mitrović šalje caru Karlu I, Ministarstvu rata, Vrhovnom sudu Zemaljske odbrane, dvorskom savjetniku Vukoviću, dr Josipu Smodlaki, dr Bugatto-u, F. Klein-u, J. Ofner-u V. Adler-u i predsjedniku Jugoslovenskog kluba u Beču;

(njemački i srpsko-hrvatski jezik)

DACG IAK, POMO II – 25, 25/1, 25/3

19. Dana 9. septembra 1918. godine

Predlog advokata dr Mitrovića da se izuzme nadležni komandant u predmetu procesa protiv optuženih mornara, upućen Armijskoj višoj komandi preko Komande ratne luke Kotor. Prepis Predloga je upućen Vrhovnom vojnom sudu, Vrhovnom sudu zemaljske odbrane, Ministarstvu rata, Ministarstvu zemaljske odbrane, dr J. Smodlaki, dvorskom savjetniku Vukoviću i dr V. Adleru. (K 97/18);

(pisano na pisačoj mašini i rukopis olovkom, njemački i srpsko-hrvatski jezik)

DACG IAK, POMO II – 27, 27/3-6

20. Dana 27. septembra 1918. godine

C.k. Viša armijska komanda (Pers. No. 20794 JR 1918) odbija žalbu dr Mitrovića i obrazlaže odbijanje. Istim aktom odbija i zahtjev dr Franza Soukupa da se krivični predmet ustupi drugom nadležnom komandantu, uz novinski članak od 31. avgusta o dolasku Soukupa i pripremi da preuzme odbranu;

(pisano na pisačoj mašini, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 26

21. Kotor, 7. septembra 1918. godine

Sud ratne luke Kotor (G. Z.K. 97/18) obavještava advokata dr Mitrovića da optuženi Kandić i Jurić imenuju njega za branitelja, uz devetnaestoro drugih branitelja koji su u dokumentu pojedinačno navedeni.

Bilješke dr Mitrovića o saslušanju okrivljenih i svjedoka u procesu;

(njemački jezik)

DACG IAK, POMO II - 28 , 28t i 28/13

22. Kotor, naselje Muo, 4. oktobar 1918. god.

Dozvola izdata dr Mitroviću za razgovor sa Šosterom, Pahorom i Frankićem;

(njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 28/1

23. Dana 24. oktobra 1918. godine

Sud ratne luke Kotor obavještava svojim aktom od 20. oktobra (K 97/18) advokata dr Mitrovića da je obustavljen dalji sudski postupak protiv većine optuženih mornara, izuzev protiv 31 mornara, koji su poimenično navedeni u dokumentu;

(pisano na pisačoj mašini, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 29 i 29t

24. Bilješke dr Mitrovića u vezi pitanja koja su postavljena optuženima i u vezi saslušanja optuženih svjedoka u periodu od 25. septembra do 1. novembra 1918. godine;

(rukopis, pisano olovkom, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 30

25. Dana 2. oktobra 1918. godine

Predlog advokata dr Mitrovića sa obrazloženjem, upućen C.K. Višoj armijskoj komandi, kojim se traži sprječavanje daljih pravnih propusta. Mitrović ukazuje na dosadašnje povrede zakona, naročito u postupku vođenom od strane Prijekog suda od 7. do 10. februara 1918. godine. (K 97/18);

(pisano na pisačoj mašini i rukopis pisan olovkom, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 31

26. Dana 8. oktobra 1918. godine

Predlog advokata dr Mitrovića (upućen vjerovatno Sudu ratne luke), u kojem se ukazuje na teško zdravstveno, fizičko i duševno stanje njegovog klijenta Engelberta Pachora. (K. 97/18);

(kopija rukopisa, njemački jezik)

DACG IAK, POMO II – 32

27. Od 8 do 12. oktobra 1918. godine

Predlozi advokata dr Aleksandra Mitrovića da se sasluša trinaest svjedoka;

(njemački jezik, u rukopisu, originali, kopije preko indiga)

DACG IAK, POMO II – 33 i 33/1

28. Prepiska dr Mitrovića sa dr Viktorom Adlerom iz Beča;

(njemački jezik, u rukopisu)

DACG IAK, POMO II – 34

29. Prepiska dr Mitrovića sa dr Jurajem Biankinijem iz Zadra;

(6 koncepata pisama koje je dr Mitrović uputio dr Biankiniju i jedna poštanska karta dr Biankinija upućena dr Mitroviću, sve u rukopisu, na srpsko-hrvatskom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 35 i 35/6 i 35/6t

30. Od 14. juna do 3. avgusta 1918. godine

Pismo advokata dr Mitrovića poslato dr Franz-u Klein-u, ministru pravde i članu Parlamenta u Beču, kojim mu šalje prepis molbe podnesene caru Karlu I, 5. juna 1918. godine. Odgovor dr F. Klein-a advokatu dr Mitroviću;

(koncept u rukopisu, pisan olovkom; original; na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 36 i 36/1

31. Od 10. juna do 2. oktobra 1918. godine

Prepiska advokata dr Mitrovića sa profesorom Vergilom J. Perićem iz Zadra, članom Bečkog parlamenta, po pitanju intervencije da se usvoji predlog za obustavu sudskog postupka protiv optuženih mornara, pobunjenika;

(8 dokumenata - rukopis, koncepti pisama dr Mitrovića upućenih prof. Periću, kao i jedno originalno pismo i jedna dopisnica prof. Perića upućena dr Mitroviću, sve na srpsko-hrvatskom jeziku)

DACG IAK, POMO II - 37-37/9

32. Od 4. juna do 31. oktobra 1918. godine

Prepiska između dr Mitrovića i dr Albin-a Schager-a, sudskog majora u Beču, po pitanju intervencije da se ukine sudski postupak protiv optuženih mornara;

(6 pisama, koncepti u rukopisu, dr Mitrovića upućenih dr A. Schageru, kao i jedno pismo i dvije poštanske karte, kojima je dr Schager odgovorio dr Mitroviću. Svi spisi su na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 39 i 39/5

33. Od 31. jula 1918. do 7. februara 1919. godine

Prepiska između advokata dr Mitrovića i Karla Seitz-a, potpredsjednika Bečkog parlamenta, po pitanju Drugog sudskog procesa koji se vodi protiv optuženih mornara;

(12 pisama, koncepti u rukopisu, dr Mitrovića upućenih K. Seitzu, 3 pisma i 1 poštanska karta, kojima je K. Seitz odgovorio dr Mitroviću. Pisana su na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 40/4 i 40/8

34. Od 9. jula do 7. septembra 1918. godine

Prepiska između dr Mitrovića i dr Josipa Smodlake, dr Bugatto-a i Jugoslovenskog kluba u Beču, po pitanju Drugog sudskog procesa protiv optuženih mornara;

(8 pisama, koncepti u rukopisu, 6 pisama na srpskom i po jedno na njemačkom i italijanskom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 41

35. Od 24. avgusta 1918. do 20. februara 1919. godine

Prepiska između dr Mitrovića i dr Františka (Franza) Soukupa iz Praga, po pitanju Drugog sudskog procesa protiv optuženih mornara.

(16 pisama, koncepti u rukopisu, dr Mitrovića upućenih dr Soukupu; 5 pisama - odgovora dr Soukupa, originali; 3 telegrama; 1 primjerak predloga dr Soukupa. Jedna bilješka na srpsko-hrvatskom jeziku, a sve ostalo na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 42, 42/1 i 42/1t; 42/5, 42/8, 42/15

36. Prepiska između dr Mitrovića i Anta viteza Vukovića iz Beča, po pitanju Drugog sudskog procesa protiv optuženih mornara;

(2 pisma, koncepti u rukopisu, dr Mitrovića upućenih Antu Vukoviću i 2 pisma Anta Vukovića advokatu dr Mitroviću. Sva pisma su na srpsko-hrvatskom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 43

37. Od 14. maja do 19. avgusta 1918. godine

Prepiska između dr Mitrovića i dr Juliusa Ofnera i dr Otta Bauera;

(2 pisma, koncepti u rukopisu, dr Mitrovića i 1 pismo, original, dr Otta Bauera. Sva pisma su na njemačkom jeziku)

DACG IAK, POMO II – 44 i 44/1t

38. Od 9. juna do 27. septembra 1918. godine

Prepiska dr Mitrovića sa Advokatskom komorom u Splitu, sa dr Vickom Ivčevićem iz Zadra, sa Rokom Stojanovićem iz Zadra i dr Jerkom Tartaljom iz Splita;

(3 pisma, koncepti u rukopisu, 1 poštanska karta, 2 pisma, 1 telegram i 1 spisak optuženih mornara. Sva pisma su na srpsko-hrvatskom jeziku)

DACG IAK, POMO, 45, 45/2, 45/3 i 45/11

III - Razna dokumenta vezana za sudske procese protiv telegrafiste Mija Hercegovca i drugih optuženih mornara, uz registre pobunjenika i zatvorenika (DACG IAK POMO III)

1. Od 10. aprila do 3. avgusta 1918. godine

Istražni materijal (dokumenta Državnog odvjetništva u Kotoru, oznaka St. 71/18, Kotarski sud u Herceg-Novom, oznaka: Hs. 100/18/2, Komanda Ratne luke Kotor) protiv Mija Hercegovca, telegrafiste Željezničke stanice Zelenika, koji je 2. februara 1918. godine u jeku pobune mornara, poslao telegram svim usputnim stanicama na liniji Zelenika - Sarajevo o događajima u Boki kotorskoj.

DACG IAK, POMO III, 2, 2t, 2/1, 2/4, 2/5

2. Spisak pobunjenih mornara, ukupno četrdesetdvojica, po nacionalnoj pripadnosti.

DACG IAK, POMO III, 5

IV – Registar zatvorenika (DACG IAK POMO IV)

1. Imenski registar zatvorenika (*Nominalliste der Untersuchungshäftlinge*).

(Registar je tvrdo povezana sveska, sa ukupno 91 listom. Popis imena je po abecednom redu. Podaci o svakom zatvoreniku dati su u osam rubrika. Prva rubrika je datum, vjerovatno ulaska u istražni zatvor; druga, položaj zatvorenika, zatim sljedeća ime zatvorenika, godina regrutacije, četa, brod na kom je mornar bio ukrcan, mjesto gdje se brod nalazio i napomena, datum ispisan olovkom vjerovatno o puštanju iz istražnog zatvora. Knjiga nema potpise zvaničnika i pečate, tako da ovaj primjerak nema odlike službenog dokumenta.)

DACG IAK, POMO IV, 1 (naslovna strana knjige, uz str. 5, 32, 63)

V - Sjećanja učesnika pobune (u kategoriji DACG IAK POMO V)

1. Sjećanja **Toma Kosovca** na događaje u vezi Pobune mornara. Sjećanja je iznio u prisustvu direktora Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru, Ignjatija Zlokovića, 3. februara 1958. godine.

DACG IAK, POMO V - 2/a i 2a/1

2. Državni arhiv Pančevo obavještava Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru da je još u životu **Lajoš Sekač**, jedan od pobunjenih mornara, i u prilogu dostavlja zabilješke iz njegovih sjećanja na ovaj istorijski događaj.

DACG IAK, POMO V - 5, 5/4

3. **Nitka Tom**, Čeh, dostavlja Pomorskom muzeju Crne Gore u Kotoru svoja sjećanja na Pobunu mornara.

DACG IAK, POMO V - 6, 6/1, 6/12

4. Sjećanja **Branka G. Komljenovića iz Sarajeva** i **Vojislava D. Plavšića iz Visokog** na Pobunu mornara.

DACG IAK, POMO V - 7

5. Hinko Bartulović „Sjećanja i uspomene. IV dio: U Ratnoj mornarici“ (rukopis), poglavlje 105, *Prevrat u A.U. ratnoj mornarici*, Dubrovnik 1968/69. god. i *Foto-dokumentacija*.
DACG IAK, POHIN I A i POHIN III

**VI - Novinski članci i feljtoni o pobuni mornara u Boki kotorskoj
 (DACG IAK POMO II, POMO V i POMO VI)**

1. Dva novinska članka koji se odnose na proces protiv mornara, pobunjenika, objavljena 1918. godine:

1) „Arbeiter Zeitung“, od 5. oktobra 1918. godine.

2) „Arbeiter Zeitung“, od 19. oktobra 1918. godine, br. 285.

DACG IAK, POMO II – 46 /2 i 46/3

2. *Pobuna mornara u Boki Kotorskoj*, „Zastava“, sreda 6. decembar 1922. godine, god. LIII, br. 277.

DACG IAK, POMO V – 8

3. Ivo Tartalja, *Pobuna mornara u Boki Kotorskoj*, „Jadranski dnevnik“, br. 115, 18. svibnja 1936. god.

DACG IAK, POMO VI – 1 i 1/1

4. *In memoriam crvenih mornara* „Republika“, utorak 7. februar 1950. godine, str. 3.

DACG IAK, POMO V – 9

5. Kalpić Anđelko, *Kako su Italijani odbili pomoć. Kraj pobune mornara u Boki 1918. godine*, „Jugoslovenski mornar“, Split, 1953. godine, br. 2.

DACG IAK, POMO VI – 11

6. *Tačno u podne na „St. Georgu“*, „Vjesnik u srijedu“, 6. februara 1957. godine, br. 7.

DACG IAK, POMO V - 10

7. Radoslav Rotković, *Pobuna u Boki*, (feljton, 17 nastavaka), „Borba“, 1958. godina, nastavak br. 2 i 3.

DACG IAK, POMO VI - 12/2

8. *Tri dana revolucionarne vlasti. Povodom 40-godišnjice Ustanka mornara u Boki kotorskoj*, „Dubrovački vjesnik“, 1958. godine, br. 384.

DACG IAK, POMO VI – 7

9. *Zaboravljeni svjedok*, „Dubrovački vjesnik“, br. 398-99, 30. decembra 1967. godine

DACG IAK, POMO VI - 7/1

10. *Die 46 Stunden von Cattaro*, „Sonntag“, 28. januara 1968. godine

DACG IAK, POMO VI – 15

11. Sokol D. Hans, *K.u.K.Schiffe unter roter Flagge*, u njemačkom (?) listu, 1968. godine.

DACG IAK, POMO VI – 14

12. *Uz 50-godišnjicu Pobune mornara: Proglas Centralnog komiteta Boke Kotorske*, „Oslobođenje“, 31. januara 1968. godine.

DACG IAK, POMO VI - 3

13. *Razjašnjen slučaj Sekač*, „Vjesnik u srijedu“, 14. februara 1968. godine (dio feljtona)

DACG IAK, POMO VI - 6/1

14. Buljan I., *Pedesetogodišnjica pobune mornara u Boki Kotorskoj. Osipanje ustanka i njegov kraj*, „Slobodna Dalmacija“, 2. februara 1968. godine, br. 7130 (deveti nastavak feljtona).

DACG IAK, POMO VI - 5/1

15. Kurbel Virgil, *Mornarska internacionala. Pobuna mornara u Boki Kotorskoj - vjerno dokumentima*, „Vjesnik“ (br. ?), 1968. godina (?), (feljton u 33 nastavka).

DACG IAK, POMO VI – 13

16. „Delo“, 18. mart 1973. godine, str. 5.

DACG IAK, POMO V – 12

VII - Plakati i programi povodom obilježavanja jubileja pobune mornara u Boki kotorskoj (DACG IAK POMO V)

1. Plakati i programi koji su izdati povodom obilježavanja jubileja pobune mornara iz 1918. godine.

DACG IAK, POMO V – 13 do 15

2. Fotografije sa raznih proslava jubileja pobune mornara.

DACG IAK FOT II - 4a

DACG IAK FOT V - 10, 10/2 i 10/8, 10/10-12

=====

1. Raspored brodova Austro-ugarske mornarice u Herceg-Novskom i Tivatskom zalivu na dan pobune mornara, prema sjećanju Dinka Franetovića. Objavljeno u novinskom članku u „Jugoslavenskom mornaru“, 2. februara 1951. godine, br. 2.

DACG IAK, POMO VI – 10

=====

VIII – Iz kolekcije Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru

1. Bojni brod „Budapest“ (fotografija u ramu).

PMCG, IB1067

2. Artiljerijski metak, suvenir iz Prvog svjetskog rata, Boka Kotorska, (na drvenoj podlozi).

PMCG, IB 1269

3. Zastava Austrougarske monarhije.

PMCG, RZ 2498

4. Mornarska bluza Ondreja Haška (austrougarska).

PMCG, IB1543

5. Mornarska kapa Ondreja Haška (austrougarska).

PMCG, IB 1544

6. Oznaka za kapu mornaričkog podoficira Austrougarske (iskopano iz groba strijeljanih mornara)

PMCG, IB1565

7. Spomen-medalja učesnicima pobune mornara (Čehoslovačka).

PMCG, IB 1545

8. Iskaznica Austrijskog pomorskog društva iz 1917. godine.

PMCG, IB 2588

9. Model broda „Sankt Georg“.

PMCG, IB 452

10. Topovska čaura sa krstarice „Franz Joseph“.

PMCG, IB 1334

11. Ugljeni briket.

PMCG, IB 3078

12. Brodsko okno sa prozorom sa austrougarske krstarice „Franz Joseph“.

PMCG, IB 1379

13. Puška brzometka vojnička „Manlicher M 1895“

PMCG, IB 1553

14. Spomen ploča, izrađena povodom pedesetogodišnjice pobune mornara u Boki.

Remontni zavod „Sava Kovačević“ Tivat

BIBLIOGRAFIJA

1. Almanach für die k. u. k. Kriegsmarine 1918, Pula, 1918.
2. Arbeiter Zeitung, Wien (od 14. - 21. januara 1917. - o radničkom štrajku), (od 19. oktobra 1918. — o amnestiji kotorskih pobunjenika i dr.).
3. ARZ: Zur Geschichte des grossen Krieges 1914-1918, Wien, 1924.
4. Bačić, Vilim: Povijest svjetskog rata na Jadranu, dio I, Zagreb, 1943.
5. Baerlein: The birth of Yougoslavia, sv. I, 1930, str. 286.
6. Baldini, Antonio: U tršćanskom listu "Piccolo di Trieste" od 29. oktobra 1929. (Opisuje ustanak kao učesnik.)
7. Balota, Mate (Mijo Mirković): Kako je to zapravo bilo u Puli?, "Pečat", br. 4, 1939, str. 226-234
8. Barac, Francois: Les Croates et les Slovenes, Paris, 1919, str. 29.
9. Baselli, Josip: Dan slave naše ratne mornarice, "Primorski list", Sušak, br. 252, od 2. Novembra 1923. "Zauzimanje flote u Puli", "Jadranski kalendar", 1937.
10. Bauer, Otto: „Die österreichische Revolution“, Wien, 1923.
11. Bay, Macario Gianni: Giugno 1918, Milano, 1934.
12. Beneš, Edouard: Souvenirs de Guerre et de Revolution, Paris, 1928.
13. B.M.Š.:Pobuna mornara u Boki Kotorskoj, "Novo doba", br. 274, 30. novembra 1922.
14. Belsky. E.: Le socialisme autrichien et la guerre, Paris, 1915.
15. Benussi, Bernardo: L'Istria nei suoi due milenii di storia, Trst, 1927. „Le sette giornate di Pola“, Poreč, 1920.
16. Bethmann, Hollweg: Betrachtungen zum Weltkrieg, II dio „Während des Krieges“, Berlin, 1922.
17. Biankini, Juraj: Prva dva mjeseca italijanske okupacije Dalmacije, „Almanah Jadranske straže“, 1929, str.94.
18. Bilancia, Rijeka, br.239, 25. oktobra 1918.
19. Bojović, R. Jovan: Jedno sjećanje na ustanak mornara u Boki Kotorskoj 1918, Istorijski zapisi, knjiga XXV, Titograd, 1968, str. 143.
20. Borba: Pobuna mornara u Boki Kotorskoj, 27. decembra 1928
21. Brugel: Die Geschichte der österreichischen Socialdemokratie, Wien, 1922.
22. Calligaris, Marcello: O pobuni mornara u Boki, "Il lavoratore", Trst, 12. novembra 1918.
23. Ceola, Mario: La rivolta di Cattaro, Rovereto
24. Čermelj, Lavo: Bilanca našega naroda za mejami, Ljubljana, 1939, "Julijska Krajina", Ljubljana, 1930, "La minoritee slave en Italie", II, Ljubljana, 1946.
25. Churchill: Die Weltkrise 1916-1918, Wien, 1928.
26. Črnja, Žvane: Ustanak u Puli i pobune u Istri godine 1918 do 1921, "Vjesnik", Zagreb, 7 studeni 1947, "Istarski zbornik", 1949, str. 69.

27. Čulinović, Ferdo: 1918 na Jadranu, Zagreb, 1951.
28. Čulinović, Ferdo: Odjeci oktobra, Zagreb, 1959.
29. Czernin, Ottokar: Im Weltkriege, II, Wien, 1919.
30. Deutsch, Julius: Aus Osterreichs Revolution, Wien, 1926.
31. Đurić, Hajrudin: Novi prilozi građi o pobuni mornara u Boki kotorskoj 1918., Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, X, Kotor, 1962, str 347-352.
32. Foretić, Dinko: Pobuna mornara u Boki 1918. godine (odjek oktobarske revolucije u austro-ugarskoj mornarici), „Naprijed“, br. 45, Zagreb, 1947; „Revolucionarni pokreti mornara u austro-ugarskoj mornarici 1918. god.“, „Slavensko bratstvo“ br. 7-8, juli-avgust 1948, str. 373.
33. Foretić, Dinko: Nekoliko dokumenata o pobuni mornara u Boki Kotorskoj 1918. godine, Istorijski zapisi, knjiga X, br. 2, Titograd, 1954, str. 364.
34. Frei, Bruno: Die roten Matrosen von Cattaro, eine Episode aus dem Revolutionsjahr 1918, Wien, 1927.
35. Gasser, Edoardo: Nel decennale della Vittoria, (documenti e discorsi, 1917-1918), Trst, 1928.
36. Gianni, Amedeo: Documenti per la storia dei rapporti fra l'Italia e la Jugoslavia, Roma, 1936.
37. Gigante, Silvio: Fiume negli ultimi cinquanta anni, Rijeka, 1926.
38. Giornale di Pola, oktobra 1918.
39. Glaise-Horstenau, Edmund v.: Die Katastrophe- Zertrümmerung Österreich-Ungarns und das Werden der Nachfolgestaaten, Leipzig, 1929; „Der Grosse Krieg, 1914-1918“; „Letzter Österreich-Ungarns Krieg“, svezak VI-VII, Wien, 1931-1938.
40. Gvozdić, Petar: Bijeg austro-ugarske torpiljarke u Italiju (5. oktobra 1917.), „Jadranska straža“, 1938, str. 514-516.
41. Handell-Manzetti-Igalffy: Die österreichisch-ungarische Kriegsmarine vor und im Weltkriege, Klagenfurt, 1925.
42. Hoetzendorf, c. Conrad: Aus meiner Dienstzeit 1906-1918, Wien, 1921-1925.
43. Hoffmann: Der Krieg der versäumten Gelegenheiten, Berlin, 1923.
44. Holzer, Erwin: Die Entstehung des jugoslaw. Staates, Berlin, 1929.
45. Horsetzky, Ernest: Die vier letzten Järiegwochen (24. Oktober bis 21. November 1918), Wien-Leipzig, 1920.
46. Hrvatski list, Pula, oktobra 1918.
47. Il Brennero, Trento, 6. novembra 1932.
48. Il popolo, Rijeka, oktobra 1918, bbr 5229 od 24. oktobra 1918.
49. Istra, Zagreb, 1932, 1934, 1935.
50. Jovanović, M. Jovan: Stvaranje zajedničke države S.H.S., Beograd, 1929, str. 208-112.
51. Kalpić, A.: Pobuna mornara u Boki Kotorskoj 1. februara 1918. god, „Jugoslovenski mornar“ br. 2, februara 1949, str. 56, 57; „Pobuna mornara u Boki Kotorskoj“, „Jugoslovensko pomorstvo“ br. 2, 1950.
52. Kalpić, Anđelko: Oktobar i revolucionarni pokreti mornara na istočnoj obali Jadrana 1917-1918, Beograd, 1967.

53. Kapidžić, Hamdija: Prilog istoriji mornarske pobune u Boki Kotorskoj februara 1918. godine, Istorijski zapisi, knjiga XV, Titograd, 1959. broj 1.
54. Kautsky, Karl: Habzburgs Glücck und Ende, Berlin, 1918.
55. Kerchnawe, Hugo: Der Zusammenbruch der österreichisch-ungarischen Wehrmacht im Herbst 1918, F.J. Lehmann, München, 1921.
56. Kleinwächter, Friedrich: Der Untergang der österr.-ung. Monarchie, K.J.Koeller, Leipzig.
57. Koch Metod, Ćiril: Rasulo austro-ugarske mornarice, "Novo doba", br. 286, 10. decembra 1927.
58. Krakov, Stanislav: Borba jugoslovenskih mornara za oslobođenje, "Almanah Jadranske straže", 1929, str. 3-39.
59. Kratochvill, N.: Cesta revoluce, Praha, 1922.
60. Krizman, Bogdan: Detektivi u Boki Kotorskoj poslije februarske pobune 1918, Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, X, Kotor, 1962, str. 339-346.
61. Krizman, Bogdan: Prilog historiji ustanka mornara u Boki Kotorskoj (1. II-3.II 1918.), Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, XVI, Kotor, 1968, str. 167.
62. La Marche Julienne, Zbornik radova o Julijskoj Krajini, "Jadranski institut", Sušak, 1945.
63. Laurens, Adolphe: Precis d' Histoire de la Guerre navale 1914-1918, Payot, Paris.
64. Lazarević, Branko: Jugoslovenski dokumenti, Beograd, 1919.
65. Les Marins Yougoslaves, du Bulletin yougoslave, Geneve, 1919.
66. Lloyd, George: Ratni memoari, "Kosmos", sv. I-II, Beograd, 1938.
67. Loiseau, N.: Les Yougoslaves d' Autriche-Hongrie pendant la guerre, Paris, 1924.
68. Luković, Niko: Značaj ustanka mornara bivše austro-ugarske ratne mornarice, "12 vjekova Bokeljske mornarice", Zagreb-Beograd, 1972.
69. Luković, Niko: Značaj mornarske pobune 1918", Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, Kotor, 1952, str. 7.
70. Luković, Niko: Značaj ustanka mornara bivše austro-ugarske ratne mornarice, Beograd, 1967.
71. Malbaša, Ante: Prilozi proučavanju jugoslovenskog pitanja u Austro-Ugarskoj, Osijek, 1940.
72. Manfroni. Camillo: Storia della Marina italiana durante la Guerra mondiale 1914-1918, Zanichelli, Bologna, 1924.
73. Marjanović, Milan: Položaj Istre u diplomatskoj borbi za Jadran 1914-1920, „Istarski almanah“, 1949, str. 61.
74. Martinović, S. Niko: Iz borbe za slobodu, „Narodna knjiga“, Cetinje, 1949.
75. Martinović, S.Niko: Proučavanje Pobune mornara u Boki Kotorskoj (povodom četrdesetogodišnjice), Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, Kotor, VII, 1958.
76. März, Josef: Die Adriafrage, Berlin, 1933.
77. Math, Josef: Die Entstehung des jugosl. Staates, Berlin, 1927.
78. Mijušković, Slavko: Aleksandar Mitrović, branilac optuženih iz ustanka mornara u Boki Kotorskoj februara 1918, referat održan

- na naučnom skupu „Oktobarska revolucija i narodi Jugoslavije“ objavljen u materijalima skupa, Beograd, 1967.
79. Milanović, Niša: Sjećanje na štrajk interniranih Crnogoraca-podršku pobunjenim mornarima u Boki Kotorskoj 1. februara 1918. godine, Istorijski zapisi, knjiga XXV, Titograd, 1968, str. 155.
 80. Milatović, Veljko: Povodom pedesetogodišnjice od strijeljenja kotorskih mornara, „12 vjekova Bokeljske mornarice“, Zagreb-Beograd, 1972, str.205.
 81. Milošević, Antun: Osvrt na neke značajne godišnjice, Istorijski zapisi, knjiga XIV, broj 1-2, Titograd, str. 446-451.
 82. Milošević, Miloš: Ilegalno dostavljanje pošte mornara zatvorenih zbog učestvovanja u ustanku 1918. godine, Istorijski zapisi, knjiga XXV, 1968, str. 151.
 83. Morath, J.: Il lupo del Mediterraneo, Milano, 1934.
 84. Narodna počast streljanom junaku (Prenos kostiju mornara Mate Brničevića), „Jadranska straža“, 1924, str. 289.
 85. Naši revolucionarni mornari, „Novo doba“, br. 46-47 od 25. i 26. veljače 1919.
 86. Neoslobođena braća: „Savez jugoslavenskih emigrantskih udruženja iz Julijske Krajine“, Beograd, 1934.
 87. Neri, cap.: La rivolta di Cattaro, Rovereto, 1935.
 88. Neue Freie Presse, 25. juna 1918.
 89. Nitka, Tom, More Slovanum, I, br.3-9.
 90. Novak, Grga: Italija prema stvaranju Jugoslavije, Zagreb, 1925.
 91. Obzor, Zagreb, 3. novembra 1918.
 92. Orešković, Marko: Autobiografija, Zagreb, 1950.
 93. Pagnacco, Federico: Volontari delle Giulie e Dalmazia, Trst, 1928; „Il Piccolo di Trieste“, 6. novembra 1928.
 94. Paulova, Milada: Jugoslavenski odbor, Zagreb, 1925.
 95. Pekić, Petar: Propast Austro-Ugarske i postanak naslj. država, Subotica, 1937.
 96. Perhanc, Rafael: Ustanak mornara u Boki Kotorskoj, (Upor mornarjev v Boki Kotorski), Partizanska knjiga, Ljubljana, 1976.
 97. Piccolo di Trieste, br. 11, 4. oktobra 1927.;25. avgusta 1928; 4. decembra 1928; 6. decembra 1928; 6. marta 1930; 20. jula 1930; 11. februara 1933.
 98. Plascha, Rishard:, Cattaro-Praha: Revolte und Revvolution, Beč, 1963.
 99. Pobuna mornara u Boki Kotorskoj, „Slobodna misao“, Cetinje, br. 5, 5. Februara 1933.
 100. Počast narodnim žrtvama, Sokolsko društvo, Jesenice-Dugi Rat, 1924.
 101. Poincare, Raymond: Neuf annees de souvenirs, sv. IV, 1927.
 102. Pollaer, Tagbblatt, br. 4400, 31. oktobra 1918.
 103. Potočnjak, Branko: Rapallski ugovor, Zagreb, 1921.
 104. Rapallski ugovor, Zbirka dokumenata, Zagreb, 1950.
 105. Revolucionarni pokret jugoslavenskih mornara u Šibeniku god. 1917-1918“, Split, februara 1919.

106. Roglić, Josip: Le recensement de 1910.-Ses methodes et application dans la Marche Julienne, Sušak, 1946.
107. Rojnić, Matko: L' Istrie, „Jadranski institut“, Sušak, 1946.
108. Rotković, Radoslav: „Lađa tone“, roman.
109. Saint-Aulaire: Francois Joseph, Paris, 1945.
110. Šandorne, Gabor: Nekoliko mađarskih odnosa prema pobuni mornara u Kotoru, Beograd, 1967.
111. Scaramuzza, Antonio, Piccolo della sera, 9, 10, 12, 13. oktobra 1920; „Piccolo di Trieste“, 30. avgusta 1933.
112. Seredan, Valerio: La guardia nazionale romana dei marinai di Pola e lo scioglimento della marina austro-ungarica, 1926.
113. Seton, Watson: Die südslawische Frage im Habsburger Reiche, Berlin, 1913.
114. Sforza, Carlo: Neimari savremene Evrope, Beograd, 1933.
115. Sims: The Victory at Sea, 1930.
116. Šišić Ferdo: Dokumenti o postanku Kraljevine SHS 1914- 1919, Zagreb, 1920.
117. Sixte de Bourbon: L' offre de paix separee de l'Autriche(5. dec. 1916.-12. octobre 1917), Paris, 1919.
118. Socol, Hans Hugo: Österreich-Ungarns Seekrieg 1914- 1918, Wien, 1933.
119. Soukup, František, More Slovanum, III, br. 6, Prag, 1928. str. 235.
120. Stagni, Vittorio: Comme Pola fu redenta?
121. Stulli, Bernard: Revolucionarni pokret i pobune u austrougarskoj mornarici 1917-1918, materijali naučnog skupa „Oktobarska revolucija i narodi Jugoslavije“. Beograd, 1967.
122. Stulli, Bernard: Revolucionarni pokret mornara, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb, 1968.
123. Stulli, Bernard: Ustanak mornara u Boki Kotorskoj 1-3. februara 1918, Istorijski zapisi, knjiga XXV, Titograd, 1968, str. 5.
124. Stulli, Bernard: Ustanak mornara u Boki Kotorskoj, Mornarički glasnik, Split, 1959, str. 412.
125. Stulli, Bernard: Ustanak mornara u Boki Kotorskoj, Split, 1959.
126. Šurmin, Đuro: Osnovke ugovora u Londonu 1915, „Almanah Jadranske straže“, 1929, str. 369.
127. Šušteršić, Ludvig, Istra, br. 14, 13. aprila 1934.
128. Swoboda, Franz: Die traurigen Helden des Umsturzes an Adria, Wien.
129. Szilassy, N.: Der Untergang der Donaumonarchie, Berlin, 1921.
130. Tarle, J.V. i dr.: Istorija novoga veka, sv.II, Beograd, 1949, str. 609.
131. Tartaglia, Ivo: Pobuna mornara u Boki Kotorskoj, „Jadranski dnevnik“, br. 115, Split, 16. svibnja 1936, str. 10- 11.
132. Thomasi, R. A.: La guerra navale dans l'Adriatique, Payot, Paris.
133. Tirpitz: Erinnerungen, Leipzig, 1920.
134. Tomić, Antun: Darodavci muzeja, Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, XXXIII-XXXIV,
135. Trajnjin, Ilija Pavlović: Nacionalnije protivječija v Austro-Vengriji i evo raspad, Moskva, 1947.

136. Tresić-Pavičić, Ante: Ko je izdao Italiji ratnu mornaricu u Puli, "Jadranski dnevnik", br. 43, 49, 55, 61, 67, Split, 1937.
137. Turković, Vladimir, More Slovanum, VI, br. 8 i 9.
138. Tychman, Miroslav: Češki mornari u revolucionarnom pokretu na Jadranu u toku Prvog svjetskog rata, Beograd, 1967.
139. Ustanak mornara u Boki Kotorskoj 1918. godine. Izložba dokumenata Istorijskog arhiva Kotor i eksponata Pomorskog muzeja Kotor povodom 80-godišnjice ustanka mornara u Boki Kotorskoj 1918. godine / Jelena Antović i Mileva Vujošević, Kotor, februar 1918.
140. Valori: La guerra italo-austriaca 1915-1918, Milano, 1927.
141. Vesely, V: Die Helden des Umsturzes an der Adria, Wien.
142. Volkmann, O.: Der grosse Krieg 1914-1918, Berlin 1922.
143. Voltolina, Alessandro: Pagine istriane, I, st. III, 1923.
144. Vošnjak, Bog.: U dobi za ujedinjenu narodnu državu, Beograd, 1928.
145. Vratović, Mirko, Edinost, 17. januara 1926.
146. Vujošević, Stanislav: Ustanak mornara u Boki Kotorskoj 1-3. II 1918. (Bilješke jednog učesnika), Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, XVI, Kotor, 1968, str. 179.
147. Vuko: Na 20-godišnjicu pobune mornara u Boki, "Novo doba", br 37, 14. februara 1938.
148. Welndel, Hermann: Der Kampf der Südslaven um die Freiheit und Einheit, Frankfurt, 1925.
149. Wieser: Österreichs Ende, Berlin, 1919.
150. Winkler: Der Anteil der nichtdeutschen Volkstämmen an der Österreichisch-ungar. Wehrmacht, Wien, 1919.
151. Winterhalder, Theodor: Die österreichisch-ungarische Kriegsmarine im Weltkriege, F. J. Lehmann, München, 1921.
152. Zeman, Adolf: Piraty svobody, Praha, 1935.
153. Zipek, Alojz, Domov za volky, Praha, 1931, str. 46.
154. Zloković, Ignatije: Iz mornarske pobune u Boki Kotorskoj, Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, II, Kotor, 1953, str. 5.
155. Zloković, Ignatije: Iz mornarske pobune u Boki Kotorskoj, Istorijski zapisi, I, 1953.
156. Zloković, Maksim: Bokelji u Mornarskoj pobuni 1918, Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, Kotor, II, 1953.